

Utazó egyetem

*Palasik Mária: A műegyetemisták
Odüsszeiája 1944–1946
Műegyetemi Kiadó, Budapest, 2006.
268 oldal*

Az 1944–1945 telén Németországba telepített műegyetemi hallgatók történetét beszéli el Palasik Mária könyve. A gazdagon illusztrált, igényes kötethez a szerző több mint száz kiadatlan visszaemlékezés és kétféle napló mellett leveleket, beszélgetések szövegét, valamint húsz, nyomtatásban már megjelent memoárt használt fel, a szöveges beszámolókat korabeli iratmásolatok, vázlatok, térképek, fényképek, rajzok és karikatúrák egészítik ki. A források mindegyike ugyanarról a nem mindennapi történetről számol be: hogyan került majd' másfélezer műegyetemista (valamint több száz gyógyszerész- és orvostanhallgató) a második világháború végső időszakában Magyarországról az összeomlóban lévő Harmadik Birodalomba, hogyan vészték át ezt az időszakot, és hogyan sikerült – egyeseknek évek múltával – hazatérniük. A diákok a „világtörténelem” szemtanújaként és áldozataként dokumentálták az átélteket: a magyar és a német állapotokat, a vergődve utazást, Drezda – stratégiaileg már oktalan – porig bombázását, az elszállásolás és ellátás mindennapos kínlásait, egészen a háborús bevetéstől és a hadifogságtól való félelemig, s az újabb bajba keveredést is naponként kockáztató különböző hazatérési kísérletekig. A kötet e történetnek a párhuzamos elbeszélések alapján összeillesztett krónikája: Palasik Mária e forrásokból építi fel a „műegyetemisták Odüsszeiáját”.

1944 őszén a front közeledtére a civil intézményeknek is reagálniuk kellett. Az egyetemek működése esetén a félév rövidítés és a kitelepítés gondolata is felvetődött. A helyzet ellentmondásos volt: pótolni kellett a

szakemberhiányt, ugyanakkor az egyetemistákra mint katonákra is szükség lett volna. Emiatt már 1944 nyarán szóba került besorozásuk, de végül csupán nyári munkaszolgálatra hívták be őket, majd ősszel megkezdődött a tanítás. Először összevont féléveket terveztek, ám 1944. október 25-én a nyilasok elrendelték az oktatás szüneteltetését. Novemberben – amikor már folyt a kormányzat Nyugatra menekítése – magyar–német megállapodás született az egyetemek és főiskolák kitelepítéséről is (magyar költségen). November 29-én jelent meg a rendelet arról, hogy az oktatást az egyetem székhelyén kívül – akár a határon túl is – folytathatják. A kitelepítés megszervezése és lebonyolítása Csilléry András kormánybiztosra hárult, aki – a kötetben idézettek szerint – ekkor még háborús győzelemről szónokolt, és azt állította, hogy az előrenyomuló szovjetek a megszállt területekről már kitelepítették a kolozsvári és a szegedi egyetemet. Ezzel a hamis információval indokolta az egyetemisták kitelepítését – mint a magyar alkotó értelmiség megmentését. Készültek a tervek, szervezték az utaztatást, mintha nem is 1944 november–decemberét írták volna. Az egyetemistákat szolgálatra kötelezték, mert így katonai „szállítmányként” viheték őket Németországba – ráadásul aki nem ment, az szökevénynek számított. Az egyetemre kellett bevonulniuk, és bár civil ruhát viseltek, és fegyvert sem kaptak, katonai egységekbe szervezték őket, parancsnokaik katonaviselt tanárok voltak. Az is felvetődött, hogy kincstári költségen családtagok kísérhessék a diákokat.

Az egyetemisták és a tanárok többsége itthon akart maradni, sőt az oktatók memorandumban tiltakoztak – Csilléry ezért még hadbíróssággal is megfenyegette őket a Pázmány Péter Tudományegyetemre küldött válaszában. A kitelepülésbe belenyugvó tanárok motivációja is többféle lehetett: volt,

aki a diákokat féltette, és volt, aki a saját családját mentette volna ezen az úton. A szülők között is akadt, aki a túlélés eszközének, a frontszolgálat elodáztatásának tekintette a kimenetelt. A szerző azon feltételezését viszont túlzónak tartom, hogy abban reménykedtek volna: gyermekeik esetleg majd utászként „az oroszországi helyreállítási munkákban” közreműködnének – 1944 őszén ebben már nemigen lehetett reménykedni. A szülők számára is veszélyes helyzetet jól jellemzi egy idézett forrás, mely szerint a dühöngő Beregfy Károly vezéreztetés, honvédelmi miniszter képes lett volna az esetleges szökevények szüleit is kivégeztetni. Ennek ellenére voltak, akik megkísérelték a rejtőzést, menekülést, mert értelmetlennek találták a tervet, és nem bíztak már a német győzelemben.

A kitelepítés elfogadható célja lehetett, hogy a szovjetek ne vigyék el a leendő mérnököket, orvosokat – de az a gondolat, hogy nekik kellene pótolniuk a német szakembereket, már irreális volt. A németek valószínűleg praktikus okokból egyeztek bele befogadásukba: vagy a magyar egyetemisták frontra vezénylésére vagy pedig az újjáépítésben való részvételükre számíthattak. Ennek ellenére németországi elhelyezésük, el látásuk nehézségekbe ütközött, családtagjaikat pedig egyes helyeken jóformán deportáltaként kezelték.

A kötetben feltáruló egyéni sorsok hihetetlen állapotokat idéznek fel. Maga az ötlet is elképesztő volt: a hadviselő felek még meglévő kapacitását a háborús szállítások kötötték le, amikor a nyilas kormányzat nagy nehézségek árán megszervezte az egyetemisták utaztatását – vagyis a front elől a háborús gócpontba való „menekítésüket”. A diákok korábban valamennyire védett helyzetben voltak, de a front megjelelése, majd a nyilas hatalomátvétel után a figyelem középpontjába kerültek. Főként mint a jövő magyar értelmiség képviseltek megmentendő-átmentendő értéket, melyet Szálasiék az „egyéb javakkal” együtt akarták Németországba telepíteni. Csak a

háborús erőviszonyok teljes figyelmen kívül hagyásával születhetett meg e terv, melyre vonatkozóan – szokásos módon – nem kötötték a németekkel írásbeli megállapodás, nem volt kidolgozott menetrend, garanciák.

A kitelepítettek létszámára vonatkozóan nincsenek pontos adatok: a szerző összesen 2000–2500 főre becsüli számukat, a közölt táblázat szerint 1354 műegyetemista, valamint 540 gyógyszerész- és orvostanhallgató utazott ki. Már az útra való felkészülésük is nehézségekbe ütközött: áruhiány volt, sokaknak hiányzott a megfelelő ruházata. Elképesztő epizódok, megjegyzések szerepelnek a forrásokban: akad, aki úgy emlékszik vissza a Németországba vezető útra, hogy az olyan volt, mintha társasutazáson vett volna részt (különösen a bécsi és prágai tartózkodásuk idején voltak, akik turistának érezték magukat). Akadt, aki vizsgázott az üresjáratokban, más megházasodott – és volt, aki lemaradt a nagy készülődés közepette. Az út során szerzett tapasztalatok is sokfélék voltak: átéltek bombázást, szenvedtek a meleg étel hiányától, még azt is észrevették, hogy a közbeeső állomásokon jóformán csak női munkásokat látnak. Németországhoz közeledve egyre több nehézséggel kellett szembenéznük: fűtetlen kocsikban utaztak, sokszor álltak (a második vonat mozdonyát elvették, terhevagonokhoz kapcsolva haladtak), és olyanok is voltak, akiket marhavagonokba szállítottak át. Drezdában a megérkezés után derült ki, hogy a német hivatalos szervek nem tudnak róluk, nincsenek felkészülve fogadásukra. Mivel nem volt írott parancsuk, elszállásolásuk, ellátásuk mindenütt problémát okozott. Végül Drezdában, Breslauban, Hallóban, majd Dingolfingben és környékén, valamint Dániában telepítették le a magyar egyetemistákat, iskolákban, lakóházakban – de előfordult, hogy barakkokban, sziklapincében helyezve el őket.

Az eseményeket elbeszélő hallgatók társadalmi, politikai, felfogásbeli különbözőségeiről alig esik szó a forrásokban – az adott helyzetben nyilván kevésbé lehetett jelentő-

sége az eltérő szociális státusnak vagy a politikai nézetkülönbségeknek. Leginkább az számíthatott, ami összetartotta őket: a sorsközösség. Az idézett írások főként a személyes megélés, a helytállás és az alkalmazkodás dokumentumai, melyek nem a politikai, gazdasági, társadalmi makrotörténet forrásai, bár háttérükben felsejlenek Szálasi Magyarországának és az összeomló Németországnak a mindennapjai, a háború tényei, következményei is. Valószínű, hogy közöttük is voltak, akik inkább harcoltak volna (a szerző feltevése szerint mindössze ketten – a rossz tanulók közül). A látottak érlelhetették meg az egyik műgyetemista véleményét: „Az igazi nagy fájdalom és lelki megrázkódtatás kiasztja a könnyeket, és teljesen közönyössé és érzéketlenné tesz.” (97. old.) Az egyetemi hallgatók egy abszurd, irracionális helyzetben a civil mentalitásával, hétköznapi racionalizmusával próbálták túlélni a káoszba forduló „őrült rendet”. Egyes feltevések szerint közöttük is akadt áruló, besúgó (a nyilvánvalóan előítéletes feltételezés szerint erdélyi sváb volt az illető). Akadt köztük néhány nyilas is, de a források szerint nem ők voltak a hangadók.

A műgyetemisták írásai ezernyi apróságot, egy összeomló világ mindennapjait örökítették meg. „Vendéglátóikkal” kapcsolatban ellentmondásos véleményeket fogalmaztak meg: „kurucos” és „németcsodáló” kirohanások egyaránt megtalálhatók velük kapcsolatban. Az egyik állítás szerint a németek eltulajdonították a nekik szánt élelmiszer egy részét, másutt meg arról olvashatunk, hogy azok – az amerikai katonákkal szemben – „ilyet nem tennének”. (Az utóbbiak ugyanis több magyartól elvették vagy el akarták venni órájukat, fényképezőgépüket.) Később több forrás „ismerős” képeket idéz arról, hogy menekülés közben a német katonák kizavarták őket a szállásaikról, és maguk foglalták el azokat.

A lakosságról vegyes benyomásokat szereztek: barátságosak, de kicsit tartózkodóbbak voltak velük. Valószínű, hogy neheztelhettek rájuk azért, mert a német fiatalok

kint voltak a fronton, ők meg nem. Kivételezett helyzetük is ellenszenvet kelthetett: a helybelieknek például közmunkára kellett menniük, amire a magyar diákokat nem kötelezték. Katonai felügyeletük azonban itt sem szűnt meg: a kinti magyar csapatok főfelügyelőjének, Major Jenő vezérezredesnek az alárendeltségébe tartoztak. Neki az állandósuló német nyomás miatt egyre nehezebb volt a dolga: a németek többször kísérletet tettek az egyetemisták bevonultatására.

A feljegyzéseket fiatal felnőttek írták, a háború tényei mellett visszatérő témáik a család, az ünnepek, az élelmezés, a szálláskörülmények, a szórakozás és természetesen a szerelem is. Honvágyukba kétségek, félelmek, aggodalmak keveredtek: mi lehet Magyarországon? Abban biztosak voltak, hogy a háború után a legfőbb feladat az újjáépítés lesz, de abban is bíztak, hogy hazatérésük után az életük ott folytatódik, ahol 1944 őszén abbamaradt. Ez külön figyelmet érdemlő tényező, mert 1944 ősze az egyetemisták számára kíváncsian időszerű volt, soraik közt nincs utalás mindarra, amit az ország lakosságának jelentős része a harcok során vagy a deportálásokban addig elszenvedett. Írásaikban a háborúellenes hangulat, a harc értelmetlenségének gondolata 1945 tavaszától fogalmazódott meg egyre erőteljesebben. A diákok ott és akkor kényszerültek szembenézni azzal, hogy mit jelent a háború, hiszen – bár hadkötelesek voltak – korábban kevesen teljesítettek közülük fegyveres szolgálatot.

Az élelmezés a források szerint központi kérdés volt az egyetemisták számára – olyannyira, hogy több naplóban említődik az otthon szimbólumaként valamilyen ünnepi étel. Ételkiegészítést „cserealapon” tudtak beszerezni: cigaretta, gumi óvszer, szivar, kölni, szappan, gyertya, gyufa voltak a legbiztosabb csereeszközök. Sokat panaszkodtak, mert a kapott ételt kevésnek és időnként ehetetlennek találták – ezért ők is próbálkoztak alapanyag beszerzésével, főzéssel. Naplóikban szemléletesen írták le éhségük

következményeit: például a harminc főre méretezett margarin elosztásának rituáléját (hasonló történeteket olvashatunk a hadifoglyok naplóiban is, de időnként még a frontkatonákéban is). Az egyetemisták az összezártságtól is szenvedtek, sokszor a tétlenségtől is, bár a mindennapi élet terei még működtek: templom, mozi, kávéház, múzeum, színház, cirkusz, hangversenyterem szerepel a forrásokban mint a diákok által látogatott helyek. Utólag nehéz elképzelni, hogyan tudták ennyire élni a saját életüket ebben a pokoli helyzetben. Az egyik szerző egyenesen így nyilatkozott: „.... meglehet, ez volt [1945 – P. J.] életünk legszebb nyara ...” (142. old.) Legfőbb szórakozásuk színházi előadások tartása és látogatása, kártyázás, énekkar, főzés, gőzfürdő, kabaré, jelmezbál volt, sőt – valószínűleg kínjukban – még köpőversenyt is rendeztek. Vezetőik megpróbálták ugyan értelmes tevékenységgel kitölteni a hallgatók idejét, de a jelek szerint ez már nemigen sikerült. Nyűg volt számukra az itt is kötelező katonai kiképzés vagy az ideológiai oktatásukat szem előtt tartó propaganda-előadások (például a nemzetiszocializmus és a világ viszonyáról).

Az idézett források többsége szemérmesen hallgat a nemek közötti viszonyokról, bár az egyik szerző megjegyzi, hogy a német nők mindenre kaphatók. Természetesen voltak kibontakozó szerelmek, sőt kupleráj-látogatásról is szó esik. Ez utóbbival kapcsolatban talán lehetünk gyanakvóbbak Palasik Máriánál, aki elfogadja az egyik napló azon állítását, miszerint a fiatal emberek csupán beszélgettek a lányokkal. Jóindulatiú feltételezése szerint az itthonhagyott kedves emléke tarthatta vissza a bordélyház látogatóit attól, hogy a társalgáson kívül mással is próbálkozzanak – bár néhány „szájhős” a kevés kalóriával és a teába adagolt brómmal magyarázta a történeteket ... Viszonylag kevés a humoros rész a forrásokban, de a kötetben szereplő karikatúrák és anekdoták tanúskodnak arról, hogy jókedvük nem hagyta el a kitelepítetteket. Sok esetben kamaszosak a „felnőtt” egyetemi

polgárok gesztusai: könnyű kitalálni például, hogyan „ferdítették” magyarra Dingolfing nevét. És persze a snapszgyártás vagy az élelmiszerjegy hamisításának a története sem nélkülözi a humoros részleteket.

Politikai megnyilvánulásokkal is ritkán találkozunk a szövegekben. Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a hallgatók nagyobb része nem hitt a háborús győzelemben, és nem tartozott a szélsőségekhez (több utalás történt arra, hogy a németeket és Szálasit is kifigurázták különböző alkalmakkor).

1945 tavaszán a változásokat is rögzítették a szerzők. A Dingolfingbe menekültek az amerikaiak megérkezése után tanúi voltak az összeomlás első jeleinek: a náci jelképek eltüntetésének. Ennek ellenére az amerikai és a német hadsereg összehasonlításakor – nem sokkal a vereség előtt – az egyetemisták a németről mondtak jobb véleményt. Az amerikaiakkal való találkozások leírásánál visszaköszönnek egyes történetek: többen találkoztak magyarul tudó amerikai katonákkal, és volt, akit a munkaszolgálatról ez mentett meg. Epizódok bizonyítják, hogy általában jól kijöttek velük, és sok magyarnak imponált az amerikai katonák felszerelése, ellátása. Olvashatunk olyan forrást, melyben már ekkor említést történik az USA és a Szovjetunió között kibontakozó érdekellentétéről is. Pozitív és negatív példa egyaránt akad, mert volt, aki fogságba esett, de volt, akit éppen szovjet katonák segítettek haza.

A kitelepített műegyetemisták közül a Drezdában elhelyezett diákok éltek át a legszörnyűbb élményt: a város lebombázását. 1945. február 13. húshagyó kedd, a farsang utolsó napja volt, így a jelmezes felvonulás, konfettieső leírása után következnek a bombázás képei a visszatekintésekben. Az adott körülmények között a naplóírást kevesen folytatták – viszont gyakori, hogy a memoárokból az esemény későbbi értékeléseire is kitértek. Tipikus reakció ez, amikor a szemtanúk értelmezni próbálják felfoghatatlan élményeiket, és – bevallottan – még szakirodalmi munkákat is felhasználnak visszaemlékezésük készítésekor. A mű-

egyetemisták szerencséje az volt, hogy ők a városon kívül laktak: ezért lehettek szemtanúk, de csak kevesen estek áldozatul. Láták, ahogy a menekülők az utolsó pillanatokban összeszedett kis csomagokkal hagyták el a várost: „Mindenki saját magával tördök csak” – írta egyikük. (94. old.) Más azt jegyezte meg, hogy a németek csak abban elsőrendű szervezők, amire van idejük, de a váratlan helyzetben megzavarodnak.

A hallgatók a bombázás után újra attól féltek, hogy a németek a frontra viszik őket. Hazajövetelük végképp bizonytalanná vált: különböző irányba indultak az egyes csoportok, szétesettség, fejetlenség és az agyonszervezésre való törekvés egyaránt tapasztalható volt. Ugyanakkor hihetetlen módon egyikük 1945 márciusában még szabadságot kapott, és hazalátogatott. A háború végén az aggódó szülők közül voltak, akik kiutaztak gyermekeikhez: három anya vöröskeresztes nővérként vágott neki az útnak. A szovjetek és az amerikaiak is segítettek őket, és nekik a világégés végén, a szétesett Európában, a háborús pusztítás gócpontjában sikerült tárgyalniuk, támogatást szerezniük, és épségben visszatérniük Magyarországra. Itthon csak 1945 nyarán vetődött fel az egyetemisták hazahozatala, kormány szinten ekkor került szóba a menekültek és hadifoglyok kérdése. A tanítás márciustól újraindult, bár a Műegyetem épülete súlyos károkat szenvedett. Az egyetem vezetése is foglalkozott a kitelepített hallgatók ügyével, akik a fogságba eséstől féltek a legjobban. Szüleik is attól tartottak, hogy az amerikaiak vagy a szovjetek nem tudják majd, hogy fiaik nem önként, hanem kényszerből mentek Németországba. Még 1945 nyarán is folyt az időhúzás, az itthoni helyzet is bizonytalan volt, emiatt néhányan egyénileg próbálkoztak. A hazatérteknek se volt könnyű dolguk: gyanakodtak rájuk, azt

hitték, nyilas- és németbarátok voltak, és önként hagyták el az országot.

Nehéz a hasonló típusú, párhuzamos történetleírások alapján kötetet szerkeszteni, többféle megoldás kínálkozik a szövegek kezelésére. Palasik Mária egyéni történetekből építette fel az „Odüsszeiát”, mozaikdarabokként illesztve össze a forrásrészleteket. Különleges élmény ezen írárok megismerése: több mint száz, először kívülálló szemtanú, majd szereplővé váló civil szerző számolt be háborús élményeiről. Talán nem szerencsés, hogy a szerző helyenként átveszi a forrásai szóhasználatát, a kicsinyítő képzős, bizalmas, becéző formákat, de ennek valószínűleg az az oka, hogy oly mértékben élte bele magát a visszaemlékezések élethelyezeteibe és szövegeibe, mintha ő maga is egyike volna a kitelepített diákoknak. Ilyen értelemben – krónikássá válva – kollektív visszaemlékezéssé gyúrta össze forrásainak szövegét.

A műegyetemisták történetét végiggonddalva több párhuzam is kínálkozik: a kényszerű távozás, a hosszú vonatút a kitelepítéseket idézi, a fegyvertelen, civil ruhás állapot a háborús viszonyok között a munkaszolgálatosok helyzetét, s voltak egyetemisták, akik a frontkatonákéhoz hasonló szituációkba kerültek – mégis azt kell mondanunk, hogy az említettekhez képest természetesen kedvezőbb helyzetben voltak. Csakhogy számukra az jelentette a háborút, amit ők átéltek, és – bár veszteségeik meg sem közelítették a munkaszolgálatosokét vagy a katonákét – a közvetlen életveszélyt (s közülük többen a hadifogságot) ők sem kerülhették el. Nem teljesülhetett legfőbb reményük sem: életük már nem folytatódhatott ott, ahol 1944 őszén abbamaradt.

PIHURIK JUDIT

Contents

Essays

ZSUZSANNA KISS

Fathers and Sons. Two Generations of a Diary Keeping Lower Noble Family in Zala County	5
--	---

PÉTER GERHARD

Assimilation and Dissimilation in Autobiographies: The Cases of Imre Fest and Edmund Steinacker	25
---	----

ANIKÓ LUKÁCS

Reflections of 19th-century Hungarian National Fashion in Memoirs and Diaries	46
---	----

GABRIELLA EÖRY

The Amusements of a Chief District Administrator. Social Life and Entertainment in the Diary of Pál Olchvály	65
--	----

GYÖRGY KÖVÉR

The Secrets of Private Life and the Diary. Women, Love and the Diary in Béni Kállay's Life	82
--	----

JÁNOS MÁTYÁS BALOG

'Love Matters' Through Half a Century. The Self-representation and Statistics of a Non-commissioned Officer's Abdominal	101
---	-----

BARBARA PAPP

'I am a seed sower': The Identities of a Peasant	128
--	-----

ÁGOTA LÍDIA ISPÁN

A Peasant's 'Autobiography' from the Socialist Era	141
--	-----

DÁNIEL BOLGÁR

Farmer B. and Doctor H. The Denominational Patterns of Small Town Autobiographies	155
---	-----

ZSÓFIA VICZIÁN

Patching Up a Past – A Noble Family's Genealogy from the Socialist Era	171
--	-----

Workshop

SZILÁRD SZABÓ

Bosnia and Herzegovina's Constitutional Relations with Hungary and Austria after the Occupation	184
---	-----

Beyond our borders

'...alternatives and compromises as historical problems' (an interview with Zsolt K. Lengyel)	216
---	-----

The bibliography of Zsolt K. Lengyel's works	229
K. LENGYEL ZSOLT	
Neoabsolutism or Autocracy? Notes on the Historiography of the Bach Era in Hungary	238
<i>Reviews</i>	
'Waß ich auf erd am liebsten hab, daz ligt nun laider in dem grab' [‘What I love the most on this earth is unfortunately already in the grave’] (<i>Trauer und Gedächtnis. Zwei österreichische Frauentagebücher des konfessionellen Zeitalters [1597–1611, 1647–1653]. Hg. von Scheutz–Harald Tersch. Österreichische Akademie der Wissen- schaften, Wien, 2003. [Fontes Rerum Austriacarum: Österreich- ische Geschichtsquellen. Abt. 1. Scriptores, 14.]</i>)	
DOMINKOVITS PÉTER	257
Travelling University (<i>Palasik Mária: A műegyetemisták Odüsszeiája 1944–1946. Mű- egyetemi Kiadó, Budapest, 2006.</i>)	
PIHURIK JUDIT	261
<i>Authors</i>	265

Számunk szerzői

BALOGH JÁNOS MÁTYÁS	történész, Budapest
BOLGÁR DÁNIEL	történész, Budapest
DEÁK ÁGNES	történész, SZTE, Szeged
DOMINKOVITS PÉTER	történész–levéltáros, Sopron Megyei Levéltár
EÓRY GABRIELLA	Ph.D. hallgató, ELTE, Budapest
GERHARD PÉTER	Ph.D. hallgató–levéltáros, ELTE, Budapest Főváros Levéltára
ISPÁN ÁGOTA LÍDIA	Ph.D. hallgató, ELTE, Budapest
K. LENGYEL ZSOLT	történész, Ungarisches Institut, München
KISS ZSUZSANNA	Ph.D. hallgató, ELTE, Budapest
KÖVÉR GYÖRGY	történész, ELTE, Budapest
LUKÁCS ANIKÓ	történész–levéltáros, Budapest Főváros Levéltára
PAPP BARBARA	Ph.D. hallgató, ELTE, Budapest
PIHURIK JUDIT	történész, SZTE, Szeged
SZABÓ SZILÁRD	történész, Debreceni Tudományegyetem, Debrecen
UJVÁRY GÁBOR	történész, Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
VICZIÁN ZSÓFIA	Ph.D. hallgató, ELTE, Budapest

A fordításokat CZAKÓ LÁSZLÓ és DEÁK ÁGNES készítették.

Köszönjük mindazoknak,

akik személyi jövedelemadójuk 1%-át egyesületünk
s így folyóiratunk számára ajánlották fel.

A befolyt 80 248 Ft-ot 2008. évi 3. számunk nyomdai előkészítésének
költségeihez használtuk fel.

Előre is köszönjük azoknak, akik a következő évben is megtisztelnak
bennünket bizalmukkal és támogatásukkal.

Adószámunk: **19079581-2-06**

Az AETAS történettudományi folyóirat. Megjelenik évente négy alkalommal. Kiadója az AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület. A lap főként történeti tárgyú tanulmányokat, forrásokat, kritikákat, ismertetéseket, interjúkat közöl, de szívesen fogad írásokat a társadalomtudományok más ágaiból is.

*

Az AETAS megjelenését döntően alapítványi támogatás teszi lehetővé. Az AETAS több vagy akár egy száma is megrendelhető a szerkesztőség címén.

A folyóirat előfizetési díja egy évre 2400 Ft+postaköltség.

A lap ára egy szám megrendelése esetén 600 Ft+postaköltség,
könyvesboltban 800 Ft.

*

Az AETAS-t a szerkesztőség terjeszti. A lap megvásárolható:

Budapest: Teleki Téka, VIII. ker., Bródy Sándor u. 46.;

Kis Magister Könyvkereskedés, V. ker., Magyar u. 40.;

Írók Boltja, VI. ker., Parnasszus Kft., Andrásy út 45.;

ELTE BTK könyvtár, VIII. ker., Múzeum krt. 6–8.;

Osiris Könyvesbolt, V. ker., Veres Pálné u.;

Könyvtárellátó Kht., XIII. ker., Váci út 19.

Szeged: Katedrális Bt., Sik Sándor Könyvesbolt, Oskola u. 27.,

Könyv- és Jegyzetbolt, Vitéz u.;

Egyetemi könyvtár, Petőfi S. sgt.

Miskolc: Fókusz Könyvesbolt, Pátria üzletház;

Bibliofil Kft., Kazinczy Könyvesbolt, Széchenyi u. 33.

Pécs: PTE Iskolaszövetkezet Könyvesbolt, Ifjúság út 6.;

PTE Társadalomtudományi Szakkönyvtár, Rókus u. 2.

*

Kiadja az AETAS Könyv- és Lapkiadó Egyesület

6701 Szeged, Pf. 1179.

Telefon: 62/313-221

e-mail: aetas@mail.u-szeged.hu

<http://www.aetas.hu>

Felelős kiadó: Deák Ágnes

Olvasószerkesztő: Horváthné Szélpál Mária

Szerkesztőségi titkár: Tóth Hajnalka

A borítót tervezte: Annus Gábor

Nyomdai munkálatok: E-press Kft., Szeged.

ISSN 0237-7934

Bolti ár: 800,- Ft
Előfizetőknek: 600,- Ft

„Első cilinderem után hat hónapra 1838-ban jött a nagy árvíz
Budapesten és vidéken;

A második cilinder vásárlás után hat hónapra 1848-ban ki-
tört a forradalom Magyar- és Erdélyország minden területén;

A harmadik cilinderem után egy évre 1860-ban forrongásban
volt megint az egész ország, és hogy nem lett belőle forradalom,
az csupán Deák Ferenc higgadt eljárásának köszönhető;

Ezek után már szinte aggódva vettem meg a negyedik cilin-
dert 1890-ben késő ősszel; de ez egyszer nem történt más orszá-
gos baj, csak az, hogy néhány év múlva Loránt Zeno elvitte a még
egészen új cilinderemet és helyette otthagyta nekem az ő kopott
kalapját. Jó nagy feje van neki is!

Ez az ötödik cilinder csak nekem hozott bajt, amennyiben az-
óta érzem lábaim zsibbadását és elgyengülését. Pedig ez a kalap
csak egyszer volt a fejemen, t.i. a zenedétől hazáig.”

Lukács Anikó tanulmányát számunk 46–64. oldalán olvashatják.
